

Marijan Kramberger

BITI PLAČAN ZA NERESNOST

Ko me je Alenka Glazerjeva spomnila na mojo obljubo, da ji bom po izidu *Pasje zloženke* skiciral svoje občutke ob tej knjigi, sem bil prvi hip v precejšnji zadregi. S tekstom sem namreč tudi po štirih letih še zmeraj kratko malo zadovoljen: prebiram ga in se režim svojim lastnim šalam, trepljam samega sebe po ramenu in niti pomisliti ne morem na tisto malce pokroviteljsko refleksivno distanco, ki sem jo znal zavzeti do nekaterih drugih svojih del. Ampak obljuba dela dolg, in to je zdaj popis tistih občutkov, bralcem pa se vnaprej opravičujem, če bo iz njega kdaj pa kdaj prav penetrantno zasmrdelo po samohvali.

Čudovito bi bilo biti pisatelj, če bi človek napisal vsako knjižico s tolikšno lahkoto kakor to, saj gre kratko malo za rahlo. ampak prav rahlo prirejen protokol nekega popoldneva in večera v mojem življenju. Z junakinjo teksta, hčerko moje sestrične, sva se tako ali podobno igrala vsa leta njenega otroštva, in tisti, ki so naju pri tem opazovali, so mi že prej večkrat sugerirali, naj najine igrice zapišem, jaz pa sem ostajal skeptičen, ker nisem videl prave kljuke, na katero bi lahko vse skupaj obesil. Potem pa je lepega dne — še danes vem, da je bilo to 23. aprila 1984 — posegel vmes dramaturg Naključje in

mi prinesel celotno kompozicijo knjige, ampar res od prve do zadnje strani, na krožniku. Ko sem šel naslednje jutro v Univerzitetno knjižnico na delo, sem se nenadoma zavedel vrednosti tega darila in z rahlim obžalovanjem ugotovil, da se ta dan pač ne bom mogel udinjati svojemu Velikemu Opusu, ker imam glavo preveč polno pasjih prizorov. Tako sem se torej usedel in brez kakršnihkoli »ustvarjalnih dilem« začel pisati, in štirinajst dni pozneje je bila novelica gotova. Spravil sem jo v predal, in ko sem jo po letu dni ne čisto brez dvomov potegnil iz njega, sem videl, da jo moram pustiti popolnoma takšno, kot je, in jo samo še pretipkati.

Moji tedanji dvomi so izvirali iz negotovosti, kateri starostni skupini je zgodba pravzaprav namenjena — še danes mislim, da tega ni prav lahko definirati. Pripoved se namreč giblje na dveh nivojih, na orto-nivoju igre in na meta-nivoju »resničnosti« (ki pa je seveda tudi sama fikcija). Moja ambicija je bila, narediti **oba** nivoja, vsakega po svojih immanentnih merilih, zanimiva, in zdi se mi, da mi je to še kar uspelo. Majhni otroci, ki jim knjigo berejo, so čisto očarani od vseh tistih nedolžno drastičnih igrice o Lulekhi Lulekih in o crknjenih podganah, ker očitno čutijo, da je to humor, ki ne prihaja k njim

navzdol iz velike višine, temveč jim je vzet tako rekoč iz ust. Po drugi strani pa mislim, da bi moral tudi povprečen odrasli bralec, ki ni čisto neobčutljiv za literaturo, uživati v »okviru«, v psihologiji junakinje, v orisu njene eksistenčne situacije, v atmosferi nekega rahlo robavsastega prijateljstva in nežnosti in podobno. Celo za sladokusce naj bi bila v knjigi vsaj ena kost, namreč nenehno preskakovanje pripovedi z orto-nivoja na meta-nivo in spet nazaj. Zase vem, da sem se odlično zabaval ob različnih majhnih nepreciznostih, ki sem si jih pri tem lahko privoščil, recimo ob navidez popolnoma samoumevnih stavkih z meta-osebkom in orto-povedkom (ali narobe), iz katerih bi naklonjen filozof lahko izvajal daljnosežne, čeprav seveda ne več čisto nove sklepe o razmerju med literaturo in resničnostjo. Vendar se prav tu začenja problem: ali se takemu odraslemu sladokuscu ne bo zdel orto-nivo preotročji? In obratno: ali niso opisani zametki literarne umetnosti za majhnega otroka pretežki? Če pa priporočim knjigo starejšemu šolarju, se morda še hitreje izpostavim prvi nevarnosti! Zato mislim, da je edina prava »ciljna skupina« za *Pasjo zloženko* diada odraslega in majhnega otroka, ki hoče, da mu odrasli nekaj prebere, vendar bi tudi odrasli rad kaj imel od svoje usluge — iz izkušnje namreč vem, da je takšno branje dostikrat prav dolgočasno opravilo.

In kaj bi lahko rekel o »sporočilu« svoje knjižice? V središču vsega je seveda slavospev Otroštvu, Igri in Fantaziji, ki mi ga najbrž ni treba posebej razlagati. Prav ta slavospev je tisti, ki mu služi vsa dramaturgija novele, ko prikaže omenjene vrednote kot ogrožene — zgodnje otroštvo junakinje je pri koncu, pritiskati je začela šola s svojimi obveznostmi in ostanek svojega življenja bo prežive-

la pod neizprosno diktaturo Ure —, obenem pa lahko kot bralci spremeljamo, s kolikšno energijo in s kakšnim bogastvom taktičnih prijemov se otrok upira tem neprijetnim nujnostim in se bori za svoj izmikajoči se raj. Pa še nekaj bolj osebnega je *Pasja zloženka*, namreč slavospev Literaturi. Nekje v ozadju za njo prežijo moje skrbi in dvomi o zgodovinski usodi podjetja, ki sem se mu zapisal, in na te dvome odgovarja knjiga: »Res je, ne vemo, kaj bo z Visoko Književnostjo, vendar obstaja nivo, na katerem bo literatura zmeraj zanesljivo funkcionirala in cvetela, namreč elementarni nivo ustne pripovedi, ki prede pisano nit vseh mogočih, pa čeprav banalnih čudes in se po njej kar mimogrede zaleze bližnjemu v dušo.« Navsezadnje je svojevrstno zmagoslavje gledati, kako se zberejo odrasli in pritovorijo vsak svoje milijonsko darilo, otrok pa te zavitke bolj po dolžnosti razvije in bežno preleti njihovo vsebino, naslednji hip pa te že vleče za roko: »Pridi, greva se igrat psa!« Naj mi bo torej odpuščeno, če sem ta stari topos maščevanja revnega umetnika nad bogatimi meščani postavil za kak okus morda preveč v ospredje.

Vendar pa bi rad poudaril, da moje simpatije kljub temu niso slepe. Moje srce resda visi na raju otroštva, a moj razum je navajen obračati stvar na vse strani in budno dvomiti. Mogoče pa otroška Igra in Fantazija v resnici ni otroška, temveč otročja? Navsezadnje, kako naj **eksaktno** dokažemo, da je otroku v resnici potrebna? Da ne gre samo za »televizijo pred izumom televizije«, za način ubijanja prostega časa? In če to ni jasno, kaj naj potem rečemo o pisatelju, tem poklicnem zvodniku, ki teka pred bordelom Fantazije sem in tja in grabi mimoidoče za suknjič? V *Pasji zloženki* je med drugimi tudi stavek, po katerem bi me moji lite-

rarni prijatelji (ali nasprotniki) takoj prepoznali: »Pisatelji si izmišljajo same neumnosti. Najboljše bi bilo, če bi jim izmišljanje sploh prepovedali.« In tudi to je eden od stavkov, zaradi katerih se mi je zdelo zgodbo vredno zapisati. Seveda, proti koncu zmaga otrok in dvomi utihnejo, a disonanca naj bi še naprej zvenela zraven. Sicer pa poskrbi za to, da ostane dilema resnično odprta, že sama konkretna narava domišljije v moji knjigi: njeni proizvodi namreč ne imitirajo kake posvečene in posvečujoče literarne konvencije, temveč ostajajo gole otroške improvizacije, ob katerih ima resen odrasel človek upravičeno na tisoče pripomb, saj so največkrat bodisi dolgočasno stvarni bodisi čudaško prismuknjeni ali pa kratko malo neokusni. To, česar se knjiga morda najbolj boji, je Dostojanstvo in pa naduta težnja, razglasiti samega sebe za Odrešilno Alter-

nativo. Ta knjiga zagrizeno vztraja na nivoju burkaškega spakovanja in prisega na infantilno domisljico, predvsem pa na britje norcev iz pedagogov in pedagogike, čeprav vodijo tudi v njej vsa pota zločincev v zapor — ampak kakšen!

Povzetek *Pasje zloženke* v enem samem stavku bi se skratka najverjetneje glasil: kako lepo je biti, in smeti biti, neresen. Leta dolgo vsak teden vsaj eno popoldne. In potem še štirinajst dni, ko pišeš o svoji neresnosti in še zmeraj ne moreš zadržati smeha ob spominu. In potem vedno znova, ko prebiraš napisano. In tvoje čečkarije ti celo natisnejo in honorirajo; sicer je denarja komaj kaj več kot za dobro mesečno plačo, pa vendar — ali ne bo kdo zarobantil, da so to pa le pretirani privilegiji?

Beati scribentes! Nič jih ne poslušajte, kadar jamrajo!

Zusammenfassung

FÜR SCHABERNACK BEZAHLT WERDEN

Der Autor äußert sich zu seinem neulich erschienenen Kinderbuch *Pasja zloženka* (Puzzle mit Hund). Er berichtet, wie es ganz spontan aus seinen Spielen mit der Tochter seiner Kusine entstanden ist, und fragt sich, für welche Lesergruppe wohl die etwas komplizierte Erzählung auf zwei Ebenen geeignet sein dürfte. Die Botschaft des Büchleins sieht er in einem Hymnus an die Kindheit, das Spiel, die Phantasie und die Literatur in ihrer münlichen Urform. Er betont jedoch, daß er die Phantasie nicht unkritisch bewundert und als Alternative überbewertet; dafür sorgt schon ein kräftiger Schuß Infantilität in seinen Geschichten. Seine Gefühle faßt er zusammen in dem Spruch **Beati scribentes**: Glückliche sind die Schreibenden, weil sie für ihren Schabernack sogar bezahlt werden.

Povzetek v nemščini napisal avtor